

17 luku. Energia-, vesi- ja jätehuollon turvaaminen

17 luvun säännöksiä ja säännöskohtaisia perusteluja koskevat huomiot:

Suomen uusiutuvat ry kiittää mahdollisuudesta antaa lausuntonsa työryhmän mietinnöstä, joka sisältää ehdotuksen uudeksi valmiuslaiksi. Kommentoimme energia-, vesi- ja jätehuollon turvaamista koskevaa lukua 17.

Esitetyn valmiuslain 123 § käsittelee energiantuotannon ohjaamista. Suomen uusiutuvat haluaa nostaa esiin, että sään mukaan vaihtelevat tuuli- ja aurinkovoima ovat suuressa ja yhä kasvavassa roolissa Suomen sähköntuotannossa. Näiden tuotantomuotojen ohjaaminen on hyvin eri asia kuin polttamiseen perustuvan energiantuotannon, sillä sään mukaan vaihtelevaa tuotantoa ei voi välttämättä kasvattaa, vaikka tarve olisi miten suuri tahansa. Työryhmän mietinnöstä ei käy selkeästi ilmi, että tämä tosiseikka olisi otettu riittävällä tavalla huomioon. Tuulivoima on kriisinkestävä hajautettu energiantuotantomuoto ja voidaankin pitää todennäköisenä, että tuulivoiman rooli energiajärjestelmässä korostuu tilanteissa, joissa esimerkiksi ulkomailta tuotavien fossiilisten polttoaineiden saatavuudessa on hankaluuksia.

Ukrainan kokemukset osoittavat, että hajautettu ja kriisin kestävä energiajärjestelmä on poikkeustilanteissa elintärkeä. Tässä uusiutuvan energian hajautetun tuotannon rooli korostuu ja sitä olisi syytä vahvistaa. Itäisen Suomen tuulivoimarakentamisen mahdollistaminen vahvistaisi Suomen energiahuoltovarmuutta hajauttamalla sähköntuotantoa alueille, jotka tasapainottaisivat maan nykyisiä tuotantokeskittymiä. Laajentaminen itään parantaisi sähköjärjestelmän toimintavarmuutta erityisesti silloin, kun lännessä on heikot tuuliolosuhteet, ja siksi rakentamisen edellytysten uudistaminen – mukaan lukien aluevalvonnan kehittäminen – olisi strategisesti perusteltua nykyisessä turvallisuusympäristössä.

Työryhmän esityksen pykälän 123 perustelujen kohta ”Myös laajamittaisemmat tarpeet, kuten väestön toimeentulon turvaaminen voi edellyttää energiantuotannon ohjaustoimenpiteitä sähkön merkittävässä niukkuustilanteissa.” antaa mahdollisuuden ymmärtää, että pelkkä korkea sähkön hinta voisi olla riittävä peruste tuotannon ohjaamiseen. Suomen uusiutuvat katsoo, että perusteluja on syytä tarkentaa, jotta tällaista käsitystä ei voi syntyä.

Esityksen pykälän 123 perusteluissa puhutaan myös keskitetysti ohjatusta ajojärjestyksestä. Esityksestä ei kuitenkaan käy ilmi, miten sähkön hinta määräytyisi tällaisessa tilanteessa määräytyisi. Perusteluja olisi hyvä täydentää kuvaamaan myös sitä, miten huolehdittaisiin, että sähkön tuottaja saa oikeudenmukaisen korvauksen tuotetusta sähköstä eikä joudu tuottamaan sähköä tappiolla?

Edelleen pykälän 123 perusteluissa sanotaan, että velvoitteita olisi tarkoituksenmukaista kohdentaa ensi sijassa tuotantolaitoksiin, jotka eivät ole riippuvaisia säätilan vaihteluista. Epäselväksi kuitenkin jää otettaisiinko kunakin hetkenä käytettävissä oleva tuuli- ja aurinkovoima kuitenkin verkkoon ja velvoitteita käytettäisiin vain täydentämään näiden jäljiltä jäävää tarvetta vai olisiko kaikki verkkoon otettava tuotanto velvoitettua. Myöhemmin 123 § momentin 2 perusteluissa sanotaan, että ohjauksen ehdot voisivat koskea esimerkiksi kapasiteettien käyttöönottojärjestystä eli ajojärjestystä siten, että päätöksessä asetettaisiin eri tuotantolaitostyyppisiin sovellettavat muuttuvat kustannukset tai niiden laskentaperusteet. Tämä viittaisi siihen, että muuttuvilta kustannuksiltaan pienet tuuli- ja aurinkovoima olisivat ajojärjestyksessä kärjessä. Pykälän 123 perusteluja olisi syytä tarkentaa, jotta ei jää sellaista epäselvyyttä, että tämä säännös ajaisi tuuli- ja aurinkovoiman ulos markkinoilta, vaikka sitä olisi tarjolla.

Esitetyn valmiuslain 126§ käsittelee energian kaupankäynti- ja hintasääntelyä. Pykälän perustelujen mukaan sääntelyn tarkoituksena on vastata tilanteisiin, joissa markkinoilla on pitkäkestoista niukkuutta polttoaineesta tai energiasta, jolloin myös energiahyödykkeiden hinnat voisivat nousta perusteettoman tai hyötyihinsä nähden liian korkeaksi. Suomen uusiutuvat huomauttaa, että niukkuus johtaa korkeisiin hintoihin ja korkeat hinnat puolestaan ovat markkinoiden tapa ehkäistä sähköpulaa. Hintasääntely siis voi pahentaa sähkön niukkuutta poistamalla tai pienentämällä korkeista hinnoista johtuvaa kulutusjoustoa. Hintoja sääntelemällä joutuu todennäköisesti sääntelemään myös kulutusta ja hintasääntely johtaa seuraavissa pykälissä esitettyihin kulutuksen sääntelykeinoihin. Lain perusteluissa olisikin hyvä tuoda tämä seikka esille ja korostaa hintasääntelyn viimesijaisuutta sen haitallisuudesta johtuen.

Saman pykälän 126 perusteluissa todetaan, että koska energiahyödykkeet ovat loppukäyttäjilleen tietyiltä osin välttämättömiä, tuottajille ja toimittajille avautuisi mahdollisuus hinnoitella energia tukkumarkkinoilla ilman hintasääntelyä perusteettoman korkeaan hintaan, mikä välittyisi myös energian vähittäismarkkinoiden hintoihin. Tämä antaa väärän kuvan sähkömarkkinoiden toiminnasta. Sähkön hinnoittelu ei ole normaalitilanteessakaan tuottajalle täysin vapaata, vaan markkinamekanismin lisäksi sitä rajoittavat tiukat hintamanipulaatiota estävät säännöt. Energian tukkumarkkinoiden eheydestä ja tarkasteltavuudesta annettu REMIT-asetus (1227/2011) liitännäisdokumentteineen määrää, että tuottajien tulee määrittää sähkön tarjontahinta pohjautuen tuotannon muuttuviin kustannuksiin. Saman pykälän perusteluissa mainitaan tilanne, jossa sähköjärjestelmässä tuotettaisiin pieni energialisä, mutta joka nostaisi sähkön hinnan merkittävän korkeaksi. Tämä on sähkömarkkinoiden ominaisuus ja lain perusteluissa olisi tärkeää tuoda esiin miksi siihen puuttuminen on kriisitilanteessa olennaisempaa kuin normaalioloissa.

Suomen uusiutuvat kannattaa pykälässä 126 mahdollistettavaa väliaikaista markkinapaikkaa, jotta kaupankäynti olisi mahdollista myös poikkeusoloissa ja välttyttäisiin § 123 mukaiselta energiantuotannon ohjaamiselta. Markkinat huolehtivat energiantuotannon ajojärjestyksestä tehokkaimmin ja taloudellisimmin, joten niihin kannattaa mahdollisuuksien mukaan luottaa myös poikkeusoloissa.

Esitetyn valmiuslain pykälässä 126 säädettäisiin myös mahdollisuudesta säätää energiahyödykkeille enimmäishinta tukku- ja vähittäismarkkinoilla. Suomen uusiutuvat korostaa, että hintasääntelyn kohdalla on syytä huomata sen voivan johtaa ylikulutukseen, kun markkinoiden ei anneta muodostaa hintaa niukkuuden perusteella. Hinnan nousu ei siis pääsisi ohjaamaan kulutusta jouston tarpeen mukaisesti. Samaan aikaan hintasääntelyn kanssa tarvitaankin siis hyvin todennäköisesti §127 kuvattuja jakelun rajoitustoimia. Hintasääntelystä päätettäessä onkin syytä ottaa huomioon myös sen haitat ja tehdä kokonaisharkinta ne ymmärtäen.

Esitetyn valmiuslain 126 § 3 momentin perustelujen mukaan poikkeusoloissa hinnanmuodostus ja mahdolliset muut toimintaperiaatteet markkinapaikoilla eivät perustu enää kysynnän ja tarjonnan perusteella muodostuvaan markkinahintaan tai normaaliaikoja varten laadittuihin sääntöihin. Suomen uusiutuvat toivoo, että poikkeusoloissakin pyritään luomaan edellytykset kysynnän ja tarjonnan perusteella tapahtuvaan hinnanmuodostukseen, sillä se takaa taloudellisimman ja resursseja tehokkaimmin hyödyntävän sähköntuotannon. Perustelujen tätä kohtaa voisikin olla syytä muokata vähemmän jyrkäksi.

Suomen uusiutuvat ymmärtää tarpeen pykälässä 127 esitetuille rajoitusmahdollisuuksille ja korostaa samalla, että rajoitusten tulee myös kriisiaikana olla perusteltuja ja niitä ei kuulu käyttää tilanteessa, jossa markkinamekanismi voisi tuoda riittävän määrän kulutusjoustoa.

Kyrölä Kimmo
Suomen uusiutuvat ry